

Tone Peruško

TONE PERUŠKO, prosvjetni, kulturni, društveno-politički i znanstveni djelatnik, istaknuti istarski intelektualac, rođen je 27. veljače 1905. godine, na samom jugu Istre, u Prematuri (danas općina Medulin), gdje je do 1915. godine pohađao pučku školu, kada zbog rata biva, s majkom i braćom, evakuiran u Austriju. Iskustva izgnanika stjecao je u selima Mađarske i Češke, posebno u Donjoj Austriji, u Gmündu, logoru gladi i smrti.

Nakon rata vraća se u rodnu Premanturu gdje izučava postolarski zanat. Zbog zatvaranja hrvatskih škola i uopće nepovoljnih prilika, više se ne školuje na materinskom jeziku, pa 1922. godine napušta rodni kraj i odlazi u Jugoslaviju kako bi se, po želji rodoljubnih roditelja, nastavio školovati na materinskom jeziku. Pohađa Učiteljsku školu u Zadru i Šibeniku, gdje je školske godine 1925./26. maturirao.

Nakon mature, kao učitelj, službuje u Dugopolju i selima Dalmatinske zagore.

Za vrijeme svog radnog boravka u Dalmatinskoj zagori javlja se napisima u splitskim novinama s istarskim političkim temama pod pseudonimom Tone Kamenjak.

Kao izvrstan učitelj odarbarna je 1933. godine za studij te odlazi u Zagreb gdje završava Višu pedagošku školu (pod a. *francuski jezik i književnost*, pod b. *hrvatski ili srpski jezik* i pod c. *metodika s didaktikom*) i Filozofski fakultet (pod a. *opća pedagogija s metodikom i psihologijom*, pod b. *logika, estetika i historija filozofije* i pod c. *hrvatski ili srpski jezik*).

U Zagrebu je aktivan u krugovima istarske emigracije, suradnik i glavni urednik tjednika *Istra*, razvijajući bogatu publicističku i novinarsku djelatnost, te postaje jedan od čelnih ljudi istarskoga antifašizma.

S istomišljenicima osniva *Istarsku nakladu*, udruge za izdvanje knjiga i publikacija, koja je izdavala *Istarski glas*.

Krajem 1942. godine aktivan je sudionik u NOO-u Istrana.

Za rata je premješten u Križevce, gdje radi kao profesor u Srednjoj poljoprivrednoj školi.

Po završetnu Drugog svjetskog rata radi u Rijeci kao zamjenik glavnog urednika *Glasa Istre*. Pored toga surađuje u redakciji riječkog *Novog lista*. U Rijeci predaje hrvatski jezik u Talijanskoj gimnaziji i Talijanskoj učiteljskoj školi, zatim pedagošku skupinu predmeta i materinski jezik u hrvatskoj Učiteljskoj školi. Bio je direktor Gimnazije u Rijeci.

Godine 1949. ponovo odlazi (premješten je) u Zagreb gdje obnaša brojne i odgovorne prosvjetne dužnosti. Direktor je X. gimnazije, inspektor u Ministarstvu prosvjete, a nešto kasnije i profesor metodike na Višoj pedagoškoj školi. Bio je odbornik NOO-a Zagreb i predsjednik Savjeta za prosvjetu i kulturu. Godine 1950. pokrenuo je časopis *Školske novine* i uređivao ih do 1953. Poticatelj je i pokretanja omladinskog lista *Polet*. U to vrijeme objavljuje i vrlo značajne radove: *Metodske upute za obradu domaćeg štiva* (1956.), *Pravopisni priručnik* (1957.), a nešto kasnije znanstveno-stručni djelo *Materinjski jezik u obaveznoj školi (Specijalna didaktika)*, koje je kasnije objavljeno u još pet izdanja.

U Pulu se vraća 1961. godine gdje je utemeljio Pedagošku akademiju, kojoj je bio prvi direktor sve do svoje smrti. Uz velike obveze u organizacijskom radu i ovdje nastavlja s pedagoškim djelovanjem te uvodi u nastavu kao obvezni kolegij *Nastava o zavičaju*, kojemu posvećuje veliku pozornost. Uvođenjem ovog kolegija izaziva negativna stajališta u tadašnjim znanstvenim i političkim krugovima, ulažući znatne napore, mudrosti i strpljenja dokazujući opravdanost svoga postupka. U časopisu *Pedagoški rad* (1964.), obrazlažući opravdanost i važnost *Nastave o zavičaju*, sažeo je neke bitne, djelomično i danas aktualne odrednice istarskog „mentalnog“ bića:

„Istarski je čovjek pomalo ostajao u svojoj intimnosti negdje na granici slavenskoga i latinskog svijeta, između Balkana i Apenina (...); on je zapravo neka vrsta lokalnog patriota, izoliran u svojoj intimnosti i od Italije i od Jugoslavije. Ta se konstatacija ne odnosi samo na Hrvate, već su takvi i istarski autohtoni Talijani; ali, dakako, samo seljaci, ribari, rudari, mornari. Razbiti taj osjećaj izoliranosti i ukloniti osjećaj nacionalne manje vrijednosti, pomoći tom – kako Tone Peruško kaže – 'čovjeku na raskršću' znanjem koje će postati uvjerenjem, to je, eto, politički zadatak Nastave o zavičaju.“

Odlikovan je Ordenom za rad i nagradom „Ivan Filipović“. Nekoliko mjeseci prije smrti izabran je za saveznog zastupnika u Prosvjetno-kulturnom vijeću. Tada je intenzivno radio na *Knjizi o Istri*, koju – nažalost – nije završio: završili su je njegovi bliski suradnici.

Umro je u Puli 27. srpnja 1967. godine. Pokopan je 29. srpnja 1967. godine u rodnoj Premenaturi, na krajnjem jugu Istre.

Vladimir Kadum